

ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ

Фахівець з розробки програмного забезпечення

(найменування професійного стандарту)

Зміст

1	Загальні положення.....	2
2	Загальна інформація про професію.....	3
2.1	Короткий зміст професії.....	3
2.2	Розмір і профіль професійного сегмента ринку праці.....	3
2.3	Тенденції розвитку відповідного професійного сегмента ринку праці.....	4
2.4	Організації, що надають освітні послуги, та перелік наявних кваліфікацій.....	5
2.5	Напрями кар'єрного зростання за професією.....	5
3	Загальні вимоги до професійної діяльності.....	7
3.1	Вимоги до особистісних навичок.....	7
4	Опис трудових функцій професійного стандарту.....	15
5	Базові знання фахівця.....	28
6	Відомості про організації-розробників професійного стандарту.....	29
7	Посилання.....	29

ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ

Фахівець з розробки програмного забезпечення

(найменування професійного стандарту)

Реєстраційний номер

1 Загальні положення

Основна мета виду професійної діяльності:

Розробка, налагодження, перевірка працездатності, модифікація програмного забезпечення

Вид економічної діяльності за Національним класифікатором України ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності»:

J62 Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність
J63 Надання інформаційних послуг

Вид професійної діяльності:

Розробка програмного забезпечення

Назви професій за Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій»:

2 Професіонали
213 Професіонали в галузі обчислень (комп'ютеризації)
2132 Професіонали в галузі програмування
2132.2 Розробники комп'ютерних програм
312 Технічні фахівці в галузі обчислювальної техніки
3121 Техніки-програмісти

Професійні назви робіт за кодами професій за Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій»:

2132.2 Інженер-програміст
2132.2 Програміст (база даних)
2132.2 Програміст прикладний
2132.2 Програміст системний
3121 Технік-програміст
3121 Фахівець з інформаційних технологій
3121 Фахівець з комп'ютерної графіки (дизайну)
3121 Фахівець з розробки та тестування програмного забезпечення
3121 Фахівець з розроблення комп'ютерних програм

2 Загальна інформація про професії

2.1 Короткий зміст професії

Цей стандарт описує професійну діяльність фахівців, залучених до розробки, налагодження, перевірки працездатності, модифікації програмного забезпечення [1].

Фахівці, трудові функції яких описуються стандартом, покликані реалізовувати усі етапи створення програмного забезпечення для замовника: визначення та аналізу вимог замовника, проектування архітектури програмної системи, детального проектування, конструювання, комплексування програмних засобів, їх тестування, інсталяції, підтримки, супроводження, а також сприяти своєчасній заміні/виведенню програмних засобів з експлуатації.

На ринку праці затребувані програмісти, що вміють працювати в команді, володіють інструментами колективної розробки програмного забезпечення. У зв'язку з цим зростає значення професійних компетенцій колективної розробки програмного забезпечення, знання сучасних напрямів, методів і технологій розробки програмного забезпечення:

- розуміння обов'язків різних учасників команди по розробці програмного забезпечення: керівник розробки програмного забезпечення, керівник технічної групи (team leader), архітектор, програміст, тестувальник, дизайнер, верстальник, аналітик;
- володіння сучасними стратегіями і технологіями організації колективної розробки програмного забезпечення, включаючи системи управління версіями, процеси безперервної інтеграції, стандарти оформлення коду і методи інспекції коду;
- розуміння основних напрямів розвитку методів колективної розробки, їх відмінностей і доцільності застосування залежно від типу вирішуваних завдань і вимог організації;
- володіння гнучкими (Agile) методологіями розробки програмних продуктів.

Динаміка розвитку предметної області «розробка програмного забезпечення» настільки велика, що ринок вимагає постійної зміни кількості і якості знань та умінь від випускника. Безперервні зміни в технологіях практично кожні декілька років вимагають постійної корекції навчальних планів і навчальних дисциплін, що вивчаються у вищих навчальних закладах, регулярної перепідготовки кадрів. Спостерігається тенденція збільшення попиту на фахівців широкого профілю, у зв'язку з розвитком крос-платформних продуктів. У зв'язку з цим професійні стандарти повинні віддзеркалювати вимоги для постійного підвищення кваліфікації розробників програмного забезпечення, особливо у зв'язку з кар'єрним зростанням і переходом на нові рівні кваліфікації.

В той же час, професійні стандарти в області розробки програмного забезпечення повинні висвітлювати також і базові компетенції, відповідно до яких формуються вимоги до освітніх програм навчальних закладів з підготовки програмістів.

2.2 Розмір і профіль професійного сегмента ринку праці

Україна з 1,8 млрд. дол. США увійшла до четвірки світових лідерів за обсягами експорту програмної продукції, поступаючись лише Індії (34 млрд. дол. США), Китаю (28 млрд. дол. США) і Росії (2,7 млрд. дол. США) [6].

Експорт інформаційних послуг у 2013 році, порівняно з 2012 роком, зріс на 1 млрд. дол. США.

До 2018 року для підтримки нинішніх темпів розвитку комп'ютерної індустрії знадобиться понад 50 тисяч кваліфікованих фахівців.

За даними дослідження ринку IT-аутсорсингу компанією Central and Eastern European Outsourcing Association, Україна посіла перше місце серед країн Центральної та Східної Європи в категоріях «Краща ринкова вартість у сфері IT-аутсорсингу» і «Найбільша кількість співробітників, зайнятих у сфері IT».

Всього в українській сфері ІТ сьогодні працює близько 2 тис. компаній, зайнято близько 40 тис. співробітників, річний обсяг експорту програмної продукції та послуг становить близько 1,8 млрд. дол. США, а середня зарплата програміста в галузі становить 2 тис. дол. США. За кількістю Інтернет-користувачів України посідає 33-є місце в світі. А за останній рік доступ до високошвидкісного Інтернету в країні збільшився на 322%, що є одним із найзначніших зростань у світі.

Розвиток ІТ-галузі як інноваційної сфери економіки з високою доданою вартістю дозволить в стислі терміни збільшити ВВП України. Прогноз до 2015 року експорту вітчизняних ІТ-товарів, послуг і комп'ютерних технологій повинен становити 8 млрд. дол. США. Прогноз фахівців із Майкрософт передбачає, що через три роки сектор ІТ формуватиме 8% національного ВВП України (сьогодні не більше 3%).

Така професія є визнаною і в західних країнах, так наприклад, в довіднику Standard Occupational Classification (Стандартні класифікації професій, електронний ресурс <http://www.bls.gov/soc/2010/soc151131.htm>) Департаменту праці США існує професія 15-1131 Computer Programmers, яка за поданим описом практично повністю відповідає пропонованому Фахівцеві з розробки та тестування програмного забезпечення. У тому самому класифікаторі професій існує професія 15-1133 Software Developers, Systems Software, яка за описом відповідає архітектору програмного забезпечення, інженеру-програмісту, системному програмісту тощо.

Розробка професійного стандарту «Фахівець з розробки програмного забезпечення» ведеться з урахуванням європейської рамки ІКТ-компетенцій (European e-Competence Framework), рамки компетенцій SFIA (Skills Framework for the Information Age) та моделі SWECOM (Software Engineering Competency Model). Отже, професія Фахівця з розробки програмного забезпечення в цілому відповідає міжнародним тенденціям в ІТ індустрії.

Структурний розвиток комп'ютерної освіти і пільги для ІТ-галузі в зниженні ставок оподаткування (звільнення від ПДВ на послуги в сфері інформатизації, сплата податку на прибуток ІТ-підприємств на рівні 5%) повинні створити найвигідніші умови для роботи ІТ-індустрії в Східній Європі, яка виробляє 20% всього програмного забезпечення в світі.

2.3 Тенденції розвитку відповідного професійного сегмента ринку праці

На вітчизняному ринку праці відкритих вакансій на ІТ-фахівців набагато більше, ніж, власне, фахівців. В середньому в Україні на кожні три вакансії всього два ІТ-фахівця. Тобто не вистачає третини фахівців. Кількість ІТ-фахівців в Україні на початок року становить майже 250 тис. чоловік, 40 тис. із них - сертифіковані висококласні спеціалісти, що створюють конкурентоспроможну експортно-орієнтовану продукцію.

При збереженні існуючих темпів щорічного приросту обсягів надання послуг у 2015 році в ІТ сфері, і в першу чергу в індустрії програмного забезпечення, може бути створено 168,5 тис. нових робочих місць, із них 106 тис. в ІТ-експорті, 62,5 тис. - на внутрішньому ринку. Загалом у сфері інформаційних послуг будуть задіяні 350 тис. фахівців (в експортному сегменті - майже 125 тис. осіб, на внутрішньому - майже 225 тис).

Існуючий річний приріст ІТ фахівців складає 15,5 тис. осіб, і він не в змозі забезпечити потреби індустрії. Дефіцит у 2015 році складе практично 100 тис. фахівців в ІТ-експорті та майже 70 тис. на внутрішньому ринку.

Ця проблема носить глобальний характер. Так, згідно з даними Європейської Комісії, **невдовзі** з проблемою дефіциту кадрів в ІТ-галузі зіткнеться і Євросоюз: прогнозують, що уже в 2015 році нестача ІТ-спеціалістів на теренах ЄС може сягнути 900 тис. І це при тому, що кількість випускників ІТ профілю тримається на рівні 100 тис.

2.4 Організації, що надають освітні послуги, та перелік наявних кваліфікацій

В Україні існує мережа вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців для галузі інформаційних технологій, зокрема розробників програмного забезпечення. Але незважаючи на потужну фундаментальну підготовку студентів, є потреба у гармонізації освітніх і професійних стандартів з урахуванням практичних потреб галузі інформаційних технологій.

Існуюча сьогодні в Україні система освіти не справляється з необхідними обсягами та якістю підготовки ІТ - фахівців. Можна виділити в Україні всього близько 15 ВНЗ, якість підготовки фахівців з інформаційних систем в яких наближується до вимог ІТ індустрії. Найбільш прийнятними ВНЗ, що надають якісну вищу ІТ - освіту є такі ВНЗ: НТУУ "КПІ", Київський національний університет імені Тараса Шевченка, НАУ, НАУКМА, ХНУРЕ, ХАІ, ХПІ, ДонНТУ, НУ "Львівська політехніка", Одеський національний політехнічний університет та небагато інших.

Перелік наявних ІТ кваліфікацій подано в Національному класифікаторі «Класифікатор професій» ДК003:2010.

2.5 Напрями кар'єрного зростання за професією

З метою налагодження ефективної взаємодії ІТ освіти та ІТ індустрії сформульовані вимоги до посад та напрямів кар'єрного зростання працівників в галузі програмування відповідно до рівня кваліфікацій в ІТ галузі. Найменування посад згідно з національним класифікатором професій ДК003:2010, довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників, єдиний тарифно-кваліфікаційний довідник робіт і професій робітників подані в табл.1. Вимоги до освіти та навчання подані в табл.2. Вимоги щодо досвіду практичної роботи подані в табл.3.

Таблиця 1. Найменування посад

Кваліфікаційний рівень		Назва рівня	Найменування посади
Згідно з галузевою рамкою кваліфікацій	Згідно з Національною рамкою кваліфікацій		
1	4	Молодший	Молодший програміст
2	5	Середній	Технік-програміст
3	6	Старший	Інженер-програміст
4	7	Провідний	Провідний програміст
5	8	Головний	Провідний інженер-програміст

Таблиця 2. Вимоги до освіти та навчання

Рівень кваліфікації професії	Назва рівня	Вимоги до освіти і навчання
1	Молодший	Неповна або повна вища освіта за ОКР «Молодший спеціаліст» Неповна або повна вища освіта за ОКР «Бакалавр»
2	Середній	Повна вища освіта за ОКР «Бакалавр» та підвищення кваліфікації на підприємстві, або підвищення кваліфікації за програмами навчання, що рекомендовані виробником ПЗ
3	Старший	Повна вища освіта за ОКР «Спеціаліст» та підвищення кваліфікації на підприємстві, або підвищення кваліфікації за програмами навчання, що рекомендовані виробником ПЗ
4	Провідний	Повна вища освіта за ОКР «Спеціаліст» або «Магістр» та

		підвищення кваліфікації на підприємстві, або підвищення кваліфікації за програмами навчання, що рекомендовані виробником ПЗ
5	Головний	Повна вища освіта за ОКР «Спеціаліст». «Магістр» або освітньо-науковим рівнем «Доктор філософії» та підвищення кваліфікації на підприємстві, або підвищення кваліфікації за програмами навчання, що рекомендовані виробником ПЗ

Таблиця 3. Вимоги до досвіду роботи

Рівень кваліфікації згідно з галузевою рамкою кваліфікацій	Назва рівня	Вимоги до досвіду практичної роботи в області розробки ПЗ
1	Молодший	Без досвіду роботи
2	Середній	Не менше 1,5 років
3	Старший	Не менше 3 років
4	Провідний	Не менше 5 років
5	Головний	Не менше 7 років

Відповідність професійних назв робіт за національним класифікатором України «Класифікатор професій» ДК003:2010 і спеціальностей ІТ освіти, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, подано в табл. 4

Таблиця 4. Найменування професій та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах

Код класу, підкласу, групи, професій за Класифікатором професій ДК003:2010	Найменування класу, підкласу, групи, професії,	Код освітньої спеціальності	Найменування освітньої спеціальності
2131.2	Аналітик комп'ютерних систем Аналітик комп'ютерного банку даних Аналітик операційного та прикладного програмного забезпечення Аналітик програмного забезпечення та мультимедіа Інженер з автоматизованих систем керування виробництвом Інженер з комп'ютерних систем Інженер з програмного забезпечення комп'ютерів Інженер-програміст Програміст (база даних) Програміст прикладний Програміст системний	7 (8).05010101	Інформаційні управляючі системи та технології
		7 (8).05010102	Інформаційні технології проектування
		7 (8).05010103	Системне проектування
		7 (8).05010104	Системи штучного інтелекту
		7 (8).05010201	Комп'ютерні системи та мережі
		7 (8).05010202	Системне програмування
		7 (8).05010203	Спеціалізовані комп'ютерні системи
		7(8).05010301	Програмне забезпечення систем
		7(8).05010302	Інженерія програмного забезпечення
		7(8).04030202	Прикладна інформатика

2139.2	Інженер із застосування комп'ютерів	7(8).04030204	Інформаційно-комунікаційні технології
3121	Фахівець з інформаційних технологій Фахівець з розробки та тестування програмного забезпечення Фахівець з розроблення комп'ютерних програм	6.050101	Комп'ютерні науки
		6.050102	Комп'ютерна інженерія
		6.050103	Програмна інженерія
		6.040303	Системний аналіз
		6.040302	Інформатика
3121	Технік-програміст Технік із системного адміністрування	5.05010101	Обслуговування програмних систем і комплексів
		5.05010102	Обслуговування систем баз даних і знань
		5.05010201	Обслуговування комп'ютерних систем і мереж
		5.05010301	Розробка програмного забезпечення

3 Загальні вимоги до професійної діяльності

3.1 Вимоги до особистісних навичок

Вимоги до особистісних навичок до фахівця з розробки програмного забезпечення формулюються за допомогою здатностей (компетенцій). Вимоги надані в таблиці 6 та детально описані в таблицях 7-16.

Таблиця 6. Особистісні навички та компетенції для фахівця з розробки програмного забезпечення

Здатність (компетенція)	Рівень кваліфікації професії				
	1	2	3	4	5
Відповідальність	+	+	+	+	+
Прийняття рішень та орієнтація на результат	+	+	+	+	+
Комунікативні навички	+	+	+	+	+
Презентаційні навички			+	+	+
Навички ведення переговорів		+	+	+	+
Управління стресом	+	+	+	+	+
Аналітичні здібності	+	+	+	+	+
Управління конфліктом			+	+	+
Здатність до командної роботи	+	+	+	+	+
Вирішення проблем	+	+	+	+	+

Таблиця 7. Опис компетенції “Відповідальність”

Здатність (компетенція)	Відповідальність	
Опис	Вміння високоякісно виконувати роботу, незважаючи на обставини, дотримання обіцянок та домовленостей.	
Рівень кваліфікації професії	1	Прагне виконати роботу із максимальною якістю, дотримується домовленостей у встановлені терміни
	2	Прагне виконати роботу із максимальною якістю, дотримується домовленостей у встановлені терміни, приймає на себе відповідальність за кінцевий результат діяльності
	3	Добре розвинені навички самомотивації, досягає мети, незважаючи на перешкоди, вміє планувати свої активності в довгостроковому проекті
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Знає інструменти планування - Розуміє і приймає особисту відповідальність за кінцевий результат; - Знає теорію мотивації людини	
Вміння	- Планує свої активності в тривалому проекті - Вміє змусити себе робити нецікаву роботу - Вміє встановлювати пріоритети задачам - Не залишає без уваги помилки, навіть якщо вони не були помічені оточуючими.	
Навички	- Дотримується домовленостей і встановлених термінів - Прагне виконати роботу з найкращою якістю - Приймає на себе відповідальність за кінцевий результат - Добре розвинені навички самомотивації - Досягає результату, незважаючи на перешкоди	

Таблиця 8. Опис компетенції “Прийняття рішень та орієнтація на результат”

Здатність (компетенція)	Орієнтація на результат	
Опис	Вміння приймати рішення з урахуванням їх впливу на кінцевий результат діяльності. Спрямованість на досягнення кінцевої мети діяльності, а не проміжних досягнень.	
Рівень кваліфікації професії	1	Проявляє ініціативу, необхідну для отримання результату. Пропонує нові ідеї, що дозволяють досягти кращого результату. Отримавши задачу, вміє розподілити зусилля та обрати оптимальний шлях вирішення кожної частини роботи.
	2	Обирає з кількох варіантів вирішення задачі той, який призведе до оптимального результату. Наполегливий. Цілеспрямований. Долає виникаючі труднощі. Вміє мобілізувати зусилля для досягнення позитивного результату у своїй діяльності.
	3	Чітко формулює бачення кінцевого результату. Приймає рішення щодо проміжних задач з урахуванням їх впливу на кінцевий результат діяльності. В своїх діях орієнтований на результат, а не на процес. Вміє організувати роботу інших для

		досягнення максимального результату. Оцінює свою ефективність за досягнутим результатом, а не за кількістю витрачених зусиль.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання		- Знає, яким чином втілювати свої ідеї в кінцевий результат - Володіти поняттям “показник ефективності” - Знає методи оцінки ефективності своєї роботи; - Розуміє, як розподіляти ресурси при вирішенні тривалих завдань.
Вміння		- Чітко формулює бачення кінцевого результату - Вміє мобілізувати зусилля для досягнення позитивного результату у своїй діяльності; - Пропонує нові ідеї, що дозволяють досягти кращого результату. - Вміє оцінити часові затрати в реалізації певної ідеї чи виконанні задачі; - Вміє обирати з кількох варіантів то, який найбільше підходить для оптимального вирішення задачі;
Навички		- Наполегливий. Цілеспрямований. Долає виникаючі труднощі. - Виявляє ініціативу, необхідну для отримання результату. - Оцінює свою ефективність по досягнутому результату, а не за кількістю витрачених зусиль; - Орієнтований на результат, а не на процес - Обравши певний варіант дій, починає діє та аналізувати поточні результати діяльності; - Здатний гнучко змінювати власну поведінку та варіанти вирішення задач в залежності від проміжних результатів діяльності

Таблиця 9. Опис компетенції “Комунікативні навички”

Здатність (компетенція)	Комунікативні навички	
Опис	Вміння правильно, доступно та лаконічно висловлювати свою думку, вміння налагоджувати контакт з іншими людьми, виявляти їх потреби та зацікавлення та підлаштовуватись у розмові.	
Рівень кваліфікації професії	1	Досягає взаєморозуміння із співрозмовником;
	2	Чітко і лаконічно висловлює свою точку зору. Створює позитивний емоційний фон при спілкуванні;
	3	Знаходить індивідуальний підхід до інших людей. Проявляє гнучкість в підході до інших людей;
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Володіти інформацією про типологіях особистості; - Знає методи виявлення потреби співрозмовника, інструменти грамотного і лаконічного донесення інформації.	
Вміння	- Вміє уважно вислухати співрозмовника; - Застосовує активне слухання, уточнення по ходу діалогу; - Вміє визначити рівень і кваліфікацію співрозмовника при	

	побудові діалогу; - Задає уточнюючі питання по суті; - Володіє великим словниковим запасом, перефразовує при необхідності; - Підтримує візуальний контакт; - Вміє розташовувати до себе
Навички	- Створює позитивний емоційний фон при спілкуванні; - Досягає взаєморозуміння зі співрозмовником; - Виявляє гнучкість в підході до інших людей; - Чітко і лаконічно висловлює свою точку зору; - Знаходить індивідуальний підхід до інших людей.

Таблиця 10. Опис здатності (компетенції) “презентаційні навички”

Здатність (компетенція)	Презентаційні навички	
Опис	Вміння ефективно готувати виступ та презентувати матеріал аудиторії.	
Рівень кваліфікації професії	1	-
	2	-
	3	Викликає приємне враження в слухачів; Точно і ясно формулює свою точку зору. Залучає аудиторію, вміє зацікавити. Утримує баланс між повнотою і лаконічністю наданої інформації. Вміє презентувати переваги продукту. Вміє працювати з критичними зауваженнями і з нестандартними ситуаціями під час презентації.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Знає індикатори визначення зацікавленості слухачів; - Знає методи залучення й утримання уваги слухачів; - Знає, як використовувати додаткові демонстраційні засоби в презентації; - Ерудований, глибоко підкований в професійній сфері.	
Вміння	- Підтримує візуальний контакт з аудиторією; - Має багатий словниковий запас; - Підтримує діалог зі слухачами; - Вміє використовувати додаткові демонстраційні засоби: фліпчарт, презентації і т.д. - Вміє показати свої сильні сторони і приховати недоліки.	
Навички	- Викликає приємне враження в слухачів; - Точно і ясно формулює свою точку зору; - Залучає аудиторію, вміє зацікавити; - Утримує баланс між повнотою і лаконічністю наданої інформації. - Вміє презентувати переваги продукту. - Уміє працювати з критичними зауваженнями і з нестандартними ситуаціями під час презентації.	

Таблиця 11. Опис здатності (компетенції) “ведення переговорів”

Здатність (компетенція)	Ведення переговорів	
Опис	Вміння виявляти потреби співрозмовника та знаходити взаємовигідні рішення, вміння аргументувати та переконувати.	
Рівень кваліфікації професії	1	-
	2	Асертивно відстоює свою точку зору. Визнає свою неправоту при необхідності. Підлаштовується під тип співрозмовника, створює комфортну атмосферу в переговорах. Розташовує до себе людей.
	3	Перед переговорами ставить чіткі і конструктивні цілі. Підлаштовується під тип співрозмовника, створює комфортну атмосферу в переговорах. У переговорах утримує баланс між професійними й особистими відносинами.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Володіє знаннями про типи особистості співрозмовника в переговорах; - Знає техніки створення сприятливої атмосфери в переговорах; - Знає інструменти, за допомогою яких можна контролювати хід переговорів.	
Вміння	- Використовує методи постановки цілей перед переговорами; - Вміє підтримувати візуальний контакт, створює раппорт; - Вміє контролювати хід розмови; - Володіє навичками з'ясування позиції і мотивації партнера в переговорах; - Вміє аргументувати свою позицію і досягає поставленої мети в переговорах.	
Навички	- Перед переговорами ставить чіткі і конструктивні цілі; - Асертивно відстоює свою точку зору; - Визнає свою неправоту при необхідності; - Підлаштовується під тип співрозмовника, створює комфортну атмосферу в переговорах; - Розташовує до себе людей; - У переговорах утримує баланс між професійними й особистими відносинами.	

Таблиця 12. Опис здатності (компетенції) “управління стресом”

Здатність (компетенція)	Управління стресом	
Опис	Вміння зберігати власну ефективність в стресових та нестандартних ситуаціях.	
Рівень кваліфікації професії	1	Контролює свої емоції в конфлікті.
	2	Зберігає ефективність при наявності стресових факторів і тимчасового цейтноту. Не губиться в умовах тиску, невизначеності і змін. Здатний витримувати тривалі

		навантаження.
	3	Зберігає ефективність в умовах стресу і тимчасового цейтноту. Не губиться в умовах тиску, невизначеності і змін. Здатний витримувати тривалі навантаження. Швидко відновлюється після перенесеного стресу.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання		- Знає індикатори прояву стресу; - Знає техніки контролю емоцій під час стресу; - Знає, як відновитися після перенесеного стресу.
Вміння		- Вміє визначити стрес на його початковій стадії; - Вміє відновлюватися після перенесеного стресу; - Використовує техніки контролю емоцій під час переживання стресу; - Вміє розподіляти зусилля при тривалих навантаженнях.
Навички		- Зберігає ефективність в умовах стресових факторів і тимчасового цейтноту; - Контролює свої емоції в конфлікті; - Не губиться в умовах тиску, невизначеності і змін; - Здатний витримувати тривалі навантаження.

Таблиця 13. Опис здатності (компетенції) “аналітичні здібності”

Здатність (компетенція)	Аналітичні здібності	
Опис	Вміння раціонально підходити до вирішення питань, вміння виявляти причини виникнення певних ситуацій та задач і знаходити оптимальний шлях їх вирішення.	
Рівень кваліфікації професії	1	Вибудовує логічні ланцюжки і, завдяки цьому, розуміє наслідки своїх дій.
	2	Вчасно проводить аналіз помилок у роботі та вживає відповідних заходів. Розуміє який кінцевий результат хоче досягти.
	3	Володіє стратегічним мисленням. Вчасно проводить аналіз помилок у роботі та вживає відповідних заходів; Розуміє який кінцевий результат хоче досягнути; Вибудовує логічні ланцюжки і, завдяки цьому, розуміє наслідки своїх дій.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Знає закони логіки; - Володіє методами аналізу	
Вміння	- Логічно мислить; - Вміє подивитися на процеси з боку і аналізувати вплив на кінцевий результат. - Вміє збирати та пов'язувати між собою дані - Вміє ідентифікувати причинно-наслідкові зв'язки;	

Навички	- Вчасно проводить аналіз помилок у роботі та вживає відповідних заходів; - Розуміє який кінцевий результат хоче досягнути; - Вибудовує логічні ланцюжки і, завдяки цьому, розуміє наслідки своїх дій. - Розуміє кінцевий результат, який хоче досягти; - Декомпозує задачі та проблеми на їх складові

Таблиця 14. Опис здатності (компетенції) “управління конфліктом”

Здатність (компетенція)	Управління конфліктом	
Опис	Вміння залагоджувати міжособистісні конфлікти та не провокувати їх виникнення.	
Рівень кваліфікації професії	1	Не провокує конфлікти. Вміє слухати опонента і з'ясувати його цілі. Проявляє емпатію і підстроювання до почуттів опонента в конфлікті; Переводить дискусію в конструктивну форму.
	2	Гасить конфлікти, а не розпалює їх; Проявляє емпатію і підстроювання до почуттів опонента в конфлікті; Перекладає дискусію в конструктивної форми; Досягає консенсусу щодо подальших цілей і планам для вирішення конфліктної ситуації.
	3	Гасить конфлікти, а не розпалює їх; Проявляє емпатію і підстроювання до почуттів опонента в конфлікті; Перекладає дискусію в конструктивної форми; Досягає консенсусу щодо подальших цілями планам для вирішення конфліктної ситуації.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Знає про блоки протікання конфлікту; - Знає різні стилі поведінки в конфлікті; - Володіти інформацією про методи підстроювання до різних типів співрозмовників.	
Вміння	- Вміє заспокоїти опонента і перевести діалог у конструктивне русло; - Визнає свою неправоту, при необхідності; - Використовує оптимальний стиль вирішення конфлікту, в залежності від ситуації; - Застосовує навички визначення типу співрозмовника для індивідуального підходу до нього.	
Навички	- Гасить конфлікти, а не розпалює їх; - Виявляє емпатію і підстроювання до почуттів опонента в конфлікті; - Переводить дискусію в конструктивну форму;	

	- Досягає консенсусу з подальшим цілям і планам для вирішення конфліктної ситуації.

Таблиця 15. Опис здатності (компетенції) “здатність до командної роботи”

Здатність (компетенція)	Здатність до командної роботи	
Опис	Вміння працювати над спільним завданням разом з іншими, гнучко пристосовуватись до інших людей.	
Рівень кваліфікації професії	1	Працює на командний результат Підтримує колег і допомагає їм у реалізації їх частини роботи, коли вони потребують допомоги Ставить командні цілі в ряд з особистими Завжди відкритий до отримання нових ідей та інформації
	2	Працює на командний результат Підтримує колег і допомагає їм у реалізації їх частини роботи, коли вони потребують допомоги Ставить командні цілі в ряд з особистими Завжди відкритий до отримання нових ідей та інформації
	3	Працює на командний результат Підтримує колег і допомагає їм у реалізації їх частини роботи, коли вони потребують допомоги Ставить командні цілі в ряд з особистими Завжди відкритий до отримання нових ідей та інформації
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання	- Знає закономірності побудови команди; - Знає методи досягнення синергії; - Знає, що таке емпатія та інструменти її прояву.	
Вміння	- Виконує прийняту на себе роль в команді - Приймає до уваги іншу точку зору, якщо вона не збігається з його особистої - Вміє гнучко підлаштовуватися під тип особистості колеги при спільній роботі для досягнення найкращого результату	
Навички	- Працює на командний результат - Підтримує колег і допомагає їм у реалізації їх частини роботи, коли вони потребують допомоги - Ставить командні цілі в ряд з особистими - Завжди відкритий до отримання нових ідей та інформації	

Таблиця 16. Опис здатності (компетенції) “вирішення проблем”

Здатність (компетенція)	Здатність до командної роботи	
Опис	Вміння бачити причину виникнення проблем та орієнтація на вирішення їх	
Рівень кваліфікації	1	Запитує про причини виникнення проблем та виконує інструкції з усунування їх наслідків. Ескалює при необхідності

професії	2	Вміє визначити неправильні кроки, що призвели до проблеми та усуває наслідки. Аналізує причини виникнення проблем. Знаходить оптимальні шляхи вирішення проблем.
	3	Попереджує виникнення проблем зі свого боку та з боку інших, спираючись на досвід попереднього вирішення. Вміє допомагати іншим у вирішенні проблем.
	4	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
	5	Індикатори поведінки такі самі як для рівня 3
Знання		
Вміння		- Вміє розібратись в суті проблеми; - Вміє знаходити шляхи оптимального вирішення проблем;
Навички		- Володіє системним підходом у визначенні причин проблеми та їх вирішення; - Здатний бачити суть виникнення проблем; - Гнучко підходить до вирішення проблем, в залежності від ситуації.

4 Опис трудових функцій професійного стандарту

Трудові функції фахівця з розробки програмного забезпечення вводяться на базі процесів життєвого циклу програмних засобів [2], які представлені у таблиці 17 як функціональні області та задачі діяльності.

Таблиця 17. Перелік функціональних областей та задач діяльності з життєвого циклу розробки програмного забезпечення

Функціональна область		Задача діяльності	
Назва	Код	Назва	Код
Управління вимогами до системи	УВ	Визначення вимог правовласників	УВ1
		Аналіз системних вимог	УВ2
Управління розробкою системи	УР	Проектування архітектури системи	УР1
		Конструювання системи. Аналіз вимог до програмних засобів.	УР2
		Конструювання системи. Проектування архітектури програмних засобів	УР3
		Конструювання системи. Детальне проектування програмних засобів	УР5
		Конструювання системи. Конструювання програмних засобів	УР6
		Конструювання системи. Комплексування програмних засобів	УР7
		Конструювання системи. Кваліфікаційне тестування програмних засобів	УР8
		Комплексування системи	УР10
Розгортання/впровадження	РВ	Кваліфікаційне тестування системи	УР11
		Інсталяція програмних засобів програмних засобів	РВ1
		Підтримка приймального тестування програмних засобів	РВ2

Підтримка функціонування	ПФ	Функціонування програмних засобів	ПФ1
Супровід	СП	Супроводження програмних засобів	СП1
		Припинення застосування програмних засобів	СП2

У таблиці 18 подані задачі діяльності фахівців з розробки програмного забезпечення.

Таблиця 18. Задачі діяльності фахівця з розробки програмного забезпечення

Функціональна область	Задача діяльності		Рівень кваліфікації за галузевою рамкою кваліфікацій				
	Задача діяльності	Код	1	2	3	4	5
Управління розробкою системи	Проектування архітектури системи	УР1				+	+
	Конструювання системи. Аналіз вимог до програмних засобів.	УР2			+	+	
	Конструювання системи. Проектування архітектури програмних засобів	УР3			+	+	+
	Конструювання системи. Детальне проектування програмних засобів	УР4		+	+	+	
	Конструювання системи. Конструювання програмних засобів	УР5	+	+	+		
	Конструювання системи. Комплексування програмних засобів	УР6		+	+	+	
	Конструювання системи. Кваліфікаційне тестування програмних засобів	УР7	+	+	+		
	Комплексування системи	УР9		+	+	+	
	Кваліфікаційне тестування системи	УР10		+	+	+	
Розгортання/впровадження	Інсталяція програмних засобів	РВ1		+	+	+	
	Підтримка приймального тестування програмних засобів	РВ2		+	+	+	
Підтримка функціонування	Функціонування програмних засобів	ПФ1	+	+	+		

Трудові функції фахівця з розробки програмного забезпечення визначаються згідно з табл. 19. Код трудової функції подано за структурою:

XX	X	X
Код трудової функції, наскрізний для даної компетенції		
Код компетенції, наскрізний для даної функціональної області		
Код функціональної області діяльності фахівця		

У таблиці 20 подані знання уміння та навички у відповідності до трудових функцій.

Таблиця 19. Типовий класифікатор задач діяльності та трудових функцій фахівця з розробки програмного забезпечення

Функціональна область	Задача діяльності та її код		Трудова функція та її код	
	Задача діяльності	Код	Трудова функція	Код
Управління розробкою системи	Проектування архітектури системи	УР1	Проектування архітектури системи	УР1.1
			Оцінювання архітектури системи	УР1.2
			Визначення стратегії реалізації програмних засобів відповідно до вибраної моделі життєвого циклу, сфери застосування, розмірів і складності проекту	УР1.3
	Конструювання системи. Аналіз вимог до програмних засобів.	УР2	Виявлення та аналіз вимог до програмних засобів	УР2.1
			Оцінювання вимог за критеріями узгодженості з потребами, тестованості, здійсненності архітектурного проекту системи, функціонування та супроводу	УР2.2
			Розробка специфікацій, сценаріїв взаємодії користувача з системою та інших артефактів аналізу вимог до програмних засобів	УР2.3
			Взаємодія з правовласниками, замовниками та користувачами системи щодо вимог до програмних засобів	УР2.4
	Конструювання системи. Проектування архітектури програмних засобів	УР3	Проектування архітектури програмних засобів	УР3.1
	Конструювання системи. Детальне проектування програмних засобів	УР4	Детальне проектування програмних засобів до рівня програмних блоків і зовнішніх інтерфейсів	УР4.1
	Конструювання системи. Конструювання програмних засобів	УР5	Розробка та налагодження програмного коду на рівні модулів та бази даних	УР5.1
			Розробка на налагодження процедур тестування для кожного програмного модуля	УР5.2
			Аналіз та оптимізація програмного коду та процедур тестування з використанням відповідних інструментальних засобів	УР5.3
			Взаємодія з командою розробки проекту при виконанні проекту	УР5.4
	Конструювання системи. Комплексування програмних засобів	УР6	Комплексування програмних блоків і програмних компонентів в інтегровані програмні елементи згідно з проектом програмних засобів	УР6.1

Функціональна область	Задача діяльності та її код		Трудова функція та її код	
	Задача діяльності	Код	Трудова функція	Код
			Визначення готовності програмних засобів до тестування	УР6.2
	Конструювання системи. Кваліфікаційне тестування програмних засобів	УР7	Кваліфікаційне тестування програмних засобів відповідно до кваліфікаційних вимог, встановлених для програмних засобів	УР7.1
	Комплексування системи	УР8	Комплексування інтегрованих програмних елементів в єдину програмну систему відповідно до системного проекту і очікуванням замовника	УР8.1
			Визначення готовності системи до тестування	УР8.2
	Кваліфікаційне тестування системи	УР9	Кваліфікаційне тестування системи відповідно до кваліфікаційних вимог, встановлених для системи, з забезпеченням гарантії готовності системи до постачання	УР9.1
Розгортання/ впровадження	Інсталяція програмних засобів	РВ1	Інсталяція програмного продукту в середовище його використання згідно з контрактом.	РВ1.1
	Підтримка приймального тестування програмних засобів	РВ2	Підтримка приймання програмних засобів і документування проблем, виявлених протягом приймального тестування	РВ1.2
Підтримка функціонування	Функціонування програмних засобів	ПФ1	Забезпечення початкового і поточного навчання персоналу замовника відповідно до контракту	ПФ1.1
			Підготовка до функціонування програмних засобів	ПФ1.2
			Активізація і контроль функціонування ПЗ	ПФ1.3

Таблиця 20. Знання, уміння та навички фахівця з розробки програмного забезпечення

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
Задача діяльності «Проектування архітектури системи»			
Проектування архітектури системи	Методи та стратегії проектування архітектури системи. Моделі та мови для опису архітектури системи. Інструменти проектування архітектури системи. Шаблони, архітектурні стилі, сімейство програм і фреймворків проектування.	Розробляти специфікації подання архітектури системи. Здійснювати декомпозицію системи на складові елементи. Ідентифікувати складові частини технічних засобів, програмних засобів і ручних операцій в архітектурі системи Використовувати методи, практики та інструменти для формалізації розробки архітектури системи.	Ідентифікація елементів системи, що задовольняють заданим вимогам до архітектури системи. Розподіл вимог за елементами системи. Визначення внутрішніх та зовнішніх інтерфейсів системних елементів. Виконання верифікації між системними вимогами і архітектурою системи. Підтримка узгодженості між системними вимогами і архітектурним проектом системи.
Оцінювання архітектури системи	Архітектурний аналіз: формальні процеси аналізу та оцінки архітектури з залученням різних зацікавлених сторін, виявлення прийнятих компромісних рішень і архітектурних ризиків	Узгодження архітектурного проекту із системними вимогами. Виявлення прийнятих компромісних рішень та архітектурних ризиків	Відстеження системних вимог. Визначення здійсненності програмних складових частин відповідно до системних вимог. Визначення здійсненності функціонування і супроводу.
Визначення стратегії реалізації програмних засобів відповідно до вибраної моделі життєвого циклу, сфери застосування, розмірів і складності проекту	Моделі та процеси життєвого циклу ПЗ. Сучасні технології розробки ПЗ.	Вибирати модель життєвого циклу ПЗ. Вибирати та застосовувати мови програмування і технології згідно з вимогами до системи.	Вибирати моделі життєвого циклу згідно з проектом. Визначати необхідні мови програмування та технології в залежності від сфери застосування, розмірів та складності проекту.
Задача діяльності «Конструювання системи. Аналіз вимог до програмних засобів»			
Виявлення та аналіз вимог до програмних засобів	Джерела вимог. Методики виявлення вимог. Класифікація вимог до	Застосування методик виявлення вимог. Визначення функціональних і нефункціональних вимог.	Застосування методів виявлення вимог. Визначення функціональних і

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
	програмних засобів. Методи та моделі моделювання предметних областей для аналізу вимог Типи документів для фіксації вимог. Інструментальні засоби для документування та управління вимогами.	Використання інструментів для документування та управління вимогами. Використання інструментів для моделювання предметних областей.	нефункціональних вимог до програмних засобів. Документування вимог. Моделювання предметних областей.
Оцінювання вимог за критеріями узгодженості з потребами, тестованості, здійсненості архітектурного проекту системи, функціонування та супроводу	Класифікація вимог до програмних засобів. Методи аналізу та оцінки вимог.	Трасування вимог для зв'язку між вимогами та джерелами їх виникнення. Тестування вимог та пошук помилок. Трасування вимог (бізнес-вимоги, проект, детальний опис реалізації). Використання інструментів для трасування вимог.	Аналіз та оцінювання вимог на коректність, можливість тестування, здійсненості архітектурного проекту системи, функціонування та супроводу.
Розробка специфікацій, сценаріїв взаємодії користувача з системою та інших артефактів аналізу вимог до програмних засобів	Типи документів для фіксації вимог до програмних засобів. Методи й підходи для специфікації вимог до програмних засобів. Організація відстежуваності вимог.	Розробка специфікації вимог до програмних засобів. Розробка сценаріїв взаємодії користувача з системою. Розробка сучасних артефактів аналізу вимог до програмних засобів, що використовуються в проекті. Застосування інструментальних засобів для документування вимог.	Розробка специфікації вимог до програмних засобів. Розробка сценаріїв взаємодії користувача з системою. Розробка сучасних артефактів аналізу вимог до програмних засобів, що використовуються в проекті. Застосування інструментальних засобів для документування вимог.
Взаємодія з правовласниками, замовниками та користувачами системи щодо вимог до програмних засобів	Технології міжособистісної і групової комунікації в діловій взаємодії. Моделі та канали комунікацій. Вирішення конфліктів.	Складання комунікаційної стратегії для забезпечення необхідних комунікацій. Здійснення комунікації із сторонами.	Здійснення комунікації із правовласниками, замовниками та користувачами системи щодо вимог до програмних засобів.
Задача діяльності «Конструювання системи. Проектування архітектури програмних засобів»			
Проектування архітектури програмних засобів	Типи архітектур програмних засобів.	Розробка та документальне оформлення проекту архітектури програмних засобів.	Виділення структурних елементів програмних засобів та зв'язків між

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
	Шаблони, архітектурні стилі, фреймоворки проектування. Застосовність типів архітектур та шаблонів проектування до побудови архітектури ПЗ систем різних типів. Ключові проблеми в проектуванні архітектури (розподіленість компонентів, збереження даних, обробка помилок/виключень, відмовостійкість, безпека, паралелізм та багатопоточність тощо). Архітектурний аналіз: процеси аналізу та оцінки архітектури з залученням різних зацікавлених сторін, виявлення архітектурних ризиків. Критерії оцінювання архітектурних рішень з ПЗ. Інструменти для проектування архітектури ПЗ.	Розробка та документування внутрішніх та зовнішніх інтерфейсів програмних складових ПЗ. Розробка та документування проекту бази даних. Оцінювання архітектури програмних засобів (компонентів), рішень з інтерфейсів і баз даних.	ними. Застосування при розробці архітектури відповідних до задачі архітектурних стилів, шаблонів, методів та стандартів. Розробка проектної документації.
Задача діяльності «Конструювання системи. Детальне проектування програмних засобів»			
Детальне проектування програмних засобів до рівня програмних модулів і зовнішніх інтерфейсів	Мови та моделі для детального проектування програмних засобів. Інструментальні засоби для проектування програмних засобів. Шаблони проектування. Організація та проектування баз даних.	Розробляти та документально оформлювати детальний проект для програмного компонента та зовнішніх інтерфейсів. Розробляти та документально оформлювати детальний проект бази даних. Оцінювати детальний проект програмних засобів і вимоги до тестування за критеріями зовнішньої узгодженості з архітектурним проектом, внутрішньої узгодженості між програмними компонентами і програмними блоками, відповідності методів проектування і використовуваних	Застосування мов, моделей для проектування програмних засобів. Застосування інструментальних засобів проектування Проектування баз даних.

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
		стандартів, здійсненності тестування, функціонування та супроводу.	
Компетенція «Конструювання системи. Конструювання програмних засобів»			
Розробка та налагодження програмного коду на рівні модулів та бази даних	Алгоритми рішення типових завдань, області і способи їх застосування. Вибрану мови програмування, особливості програмування на цій мові. Програмну платформи та стандартні бібліотеки платформи. Технології побудови програмних засобів (використання бібліотек, стилі програмування, обробка помилок, примітиви багатопоточності іощо). Методології і технології проектування і використання баз даних. Особливості вибраної системи управління базами даних. Сучасні компілятори, інструменти налагодження коду.	Розробляти алгоритми рішення поставлених завдань. Застосовувати стандартні алгоритми у відповідних областях. Застосовувати вибрані мови програмування для написання програмного коду. Застосовувати вибрану програмну платформу для написання програмного коду. Розробляти програмний код компонентів та графічного інтерфейсу користувача. Застосовувати сучасні компілятори та інструменти налагодження програмного коду. Використовувати вибрану системи управління базами даних. Використовувати можливості наявної програмної архітектури. Здійснювати перевірку та налагодження програмного коду на рівні програмних модулів та на рівні міжмодульних взаємодій і взаємодій з оточенням.	Розробляти програмний код компонентів та графічного інтерфейсу користувача. Розробляти код зв'язування з базами даних . Використовувати методи і прийоми алгоритмізації поставлених завдань. Інтерпретувати повідомлення про помилки, попередження, записи технологічних журналів.
Розробка на налагодження процедур тестування для кожного програмного модуля	Модульне тестування програмного коду. Підходи до розробки системи, які базуються тестуванні. Інструменти для запуску модульних тестів.	Розробка модульних тестів до програмного коду. Розробка програмного коду на базі підходів, які базуються на тестуванні. Застосування інструментів для модульного тестування програмного коду.	Розробка модульних тестів до програмного коду. Розробка програмного коду на базі підходів, які базуються на тестуванні. Застосування інструментів для модульного тестування програмного коду.
Аналіз та оптимізація програмного коду та процедур тестування з використанням	Параметри аналізу та оптимізації програмного коду. Аналіз та підвищення	Оптимізувати програмний код з використанням спеціалізованих програмних засобів.	Оптимізація та підвищення продуктивності програмного коду.

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
відповідних інструментальних засобів	продуктивності програмного коду. Особливості застосування відповідних інструментальних засобів для аналізу програмного коду.		
Взаємодія з командою розробки проекту при виконанні проекту	Сучасні системи управління задачами.	Працювати в групі розробки та взаємодіяти з учасниками групи Робота з системами управління задачами.	Навички розробки проекту в групі. Навички роботи з системами управління задачами.
Задача діяльності «Конструювання системи. Комплексування програмних засобів»			
Комплексування програмних блоків і програмних компонентів в інтегровані програмні елементи згідно з проектом програмних засобів	Методи і засоби зборки та інтеграції модулів і компонент програмного забезпечення. Методи і засоби розробки процедур інтеграції програмних модулів. Методи і засоби розробки процедур для розгортання програмного забезпечення. Мови, утиліти, засоби пакетного виконання процедур. Сучасні системи контролю версії програмного коду. Сучасні системами безперервної інтеграції програмних засобів. Сучасні системи-репозиторії програмних модулів та елементів.	Збирати та інтегрувати компоненти програмного забезпечення тести відповідно до плану комплексування. Розгортати програмне забезпечення, отримане в результаті комплексування. Робота з системами контролю версії програмного коду. Робота з системами безперервної інтеграції програмних засобів. Робота з репозиторіями програмних модулів та елементів.	Застосовувати методи та засоби зборки модулів і компонент програмного забезпечення. Розробляти процедури зборки та інтеграції програмних модулів. Розробляти процедури для розгортання програмного забезпечення, отриманого в результаті комплексування. Навички роботи з системами контролю версії програмного коду. Навички роботи з системами безперервної інтеграції програмних засобів. Навички роботи з репозиторіями програмних модулів та елементів.
Визначення готовності програмних засобів до тестування	Принципи, рівні, види тестування. Метрики та ризики тестування. Тест-план, матриця покриття вимог тестовими сценаріями. Функціональне тестування. Кваліфікаційне тестування.	Розробляти та документально оформляти комплект тестів, тестових прикладів і процедур тестування для кожної кваліфікаційної вимоги до програмної складової при проведенні кваліфікаційного тестування програмних засобів. Використовувати метрики для управління	Розробляти тестові сценарії, тест-плани. Використовувати різні типи тестування.

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
	Тестування надійності, стійкості, конфігураційне тестування.	тестуванням та оцінки якості ПЗ. Застосовувати прийоми функціонального, конфігураційного тестувань. Оцінювати інтегроване ПЗ за критеріями тестового покриття вимог до ПЗ, здійсненності кваліфікаційного тестування, функціонування і супроводу.	
Задача діяльності «Конструювання системи. Кваліфікаційне тестування програмних засобів»			
Кваліфікаційне тестування програмних засобів відповідно до кваліфікаційних вимог, встановлених для програмних засобів	Критерії оцінки системи системним вимогам Техніки тестування Вимірювання результатів тестування Види тестування (приймальне, установче функціональне, альфа, бета-тестування, тестування продуктивності, тестування навантаження тощо). Рівні тестування (модульне, інтеграційне)	Розробляти критерії для оцінки відповідності системним вимогам. Застосовувати критерії оцінки системи в процесі перевірки відповідності системним вимогам. Тестувати інтегровану систему за певними критеріями. Здійснювати тестування для різних рівнів. Документувати результати тестування. Оцінювати систему за критеріями тестового покриття системних вимог, відповідності очікуваним результатам, здійсненності функціонування і супроводу.	Працювати з документацією. Використовувати різні техніки тестування
Задача діяльності «Комплексування системи»			
Комплексування інтегрованих програмних елементів в єдину програмну систему відповідно до системного проекту	Методи і засоби зборки і інтеграції програмних модулів і компонент. Методи і засоби розгортання програмного продукту. Методи і засоби верифікації працездатності випусків програмних продуктів.	Конструювати інтегровану систему відповідно до проекту систем. Розробляти процедури зборки програмних модулів і компонент в програмний продукт. Виконувати процедури зборки програмних модулів і компонент в програмний продукт. Підключати програмний продукт до компонент зовнішнього середовища. Перевіряти працездатність випусків програмного продукту.	Виконувати процедури зборки програмних модулів і компонент в програмний продукт. Налаштовувати параметри програмного продукту і здійснювати розгортання програмного продукту. Документувати виконані дії, виявлені проблеми і способи їх усунення. Створювати резервні копії програм і даних, виконувати відновлення, забезпечувати

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
			цілісність програмного продукту і даних. Установка і налаштування операційних систем Установка і налаштування СУБД. Установка і налаштування прикладного ПЗ.
Визначення готовності системи до тестування.	Принципи, рівні, види тестування. Метрики та ризики тестування. Тест-план, матриця покриття вимог тестовими сценаріями. Функціональне тестування. Кваліфікаційне тестування. Тестування надійності, стійкості, конфігураційне тестування.	Розробляти та документувати набір тестів, тестових прикладів і процедур тестування для кожної кваліфікаційної вимоги системи. Використовувати метрики для управління тестуванням та оцінки якості продукту. Застосовувати прийоми функціонального, конфігураційного тестувань. Оцінювати інтегровану систему за критеріями тестового покриття системних вимог, застосування методів тестування стандартів, відповідності очікуваним результатам, здійсненності кваліфікаційного тестування системи, функціонування і супроводу.	Розробляти тестові сценарії, тест-плани. Використовувати різні типи тестування.
Задача діяльності «Кваліфікаційне тестування системи»			
Кваліфікаційне тестування програмних елементів і системи відповідно до кваліфікаційних вимог, встановлених для системи, з забезпеченням гарантії готовності системи до постачання	Критерії оцінки системи системним вимогам Техніки тестування Вимірювання результатів тестування Види тестування (приймальне, установче функціональне, альфа, бета-тестування, тестування продуктивності, тестування навантаження тощо). Рівні тестування (модульне, інтеграційне, системне)	Розробляти критерії для оцінки відповідності системним вимогам. Застосовувати критерії оцінки системи в процесі перевірки відповідності системним вимогам. Тестувати інтегровану систему за певними критеріями. Здійснювати тестування для різних рівнів. Документувати результати тестування. Оцінювати систему за критеріями тестового покриття системних вимог, відповідності очікуваним результатам, здійсненності функціонування і супроводу.	Працювати з документацією. Використовувати різні техніки тестування

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
Задача діяльності «Інсталяція програмних засобів»			
Інсталяція програмного продукту в середовище його використання згідно з контрактом.	Основи системного адміністрування. Основи адміністрування СУБД	Розробляти план інсталяцій. Інсталювати програмний продукт відповідно до плану інсталяції. Ініціалізувати базу даних. Документувати події, що сталися при інсталяції, та їх результати.	Установка і налаштування операційних систем Установка і налаштування СУБД. Установка і налаштування прикладного ПЗ.
Задача діяльності «Підтримка приймального тестування програмних засобів»			
Підтримка приймання програмних засобів і документування проблем, виявлених протягом приймального тестування	Методи та технології тестування та ревізії. Основи системного адміністрування. Основи адміністрування СУБД.	Комплектувати та поставляти програмний продукт згідно з контрактом. Підтримувати приймальні тести та ревізії, що проводяться замовником. Застосовувати програмний продукт за призначенням в середовищі замовника. Ідентифікувати, документувати та передавати виявлені протягом приймання проблеми відповідальним за їх рішення.	Адмініструвати систему. Адмініструвати СУБД. Здійснювати приймальне тестування програмного продукту
Задача діяльності «Функціонування програмних засобів»			
Забезпечення початкового і поточного навчання персоналу замовника відповідно до контракту	Технології підготовки і проведення презентацій. Методики і типові програми навчання користувачів, рекомендовані виробником ПЗ. Основні принципи навчання. Принципи розробки курсів навчання. Методи організації навчання. Методологічне забезпечення навчання користувачів ПЗ Технічне забезпечення процесу навчання користувачів ПЗ	Розробляти і вибирати програми навчання користувачів ПЗ. Проводити навчання користувачів ІС по складних програмах навчання.	Проведення презентацій. Розробка курсів навчання.
Підготовка до функціонування програмних засобів	Техніки тестування Вимірювання результатів тестування Рівні тестування	Розробляти та документувати план підготовки до експлуатації ПЗ. Визначати експлуатаційні стандарти для виконання дій і завдань процесу підготовки	Тестувати ПЗ

Трудова функція	Знання	Уміння	Навички
	Види тестування	до функціонування. Визначати та оцінювати умови коректного функціонування програмних засобів в призначеному для них середовищі. Встановлювати процедури тестування в середовищі експлуатації програмного продукту. Тестувати та налаштовувати програмні засоби в призначеному для них середовищі.	
Активізація і контроль функціонування ПЗ	Техніки тестування Вимірювання результатів тестування Рівні тестування Види тестування Основи системного адміністрування. Основи адміністрування СУБД	Активізувати систему в призначеному для неї функціональному середовищі Контролювати безперервність надання послуг згідно з їх цільовим призначенням.	Тестувати ПЗ

5 Базові знання фахівця

У чинному стандарті передбачається, що фахівець з розробки програмного забезпечення має перераховані нижче знання [13], які в описі трудових функцій не завжди вказуються явно, але вважаються обов'язковими «за умовчанням» для відповідного рівня кваліфікацій, як вказано в таблицях нижче:

а) В області математичної підготовки:

Теорія множин	Усі рівні
Основи математичної логіки	Усі рівні
Методи доведення	Усі рівні
Основи обчислень	Усі рівні
Графи та дерева	Усі рівні
Комбінаторика	Усі рівні
Теорія ймовірностей (дискретні випадкові величини)	Усі рівні
Скінченні автомати	Усі рівні
Граматики	Усі рівні
Алгебраїчні структури	Усі рівні
Чисельні методи	Усі рівні
Методи оптимізації	Усі рівні
Дослідження операцій	Усі рівні

б) В області інженерної підготовки:

Моделювання систем	Усі рівні
Статистичний аналіз	Усі рівні

в) В області програмування

Аналіз алгоритмів та теорія складності	Усі рівні
Фундаментальні структури даних	Усі рівні
Основи програмування	Усі рівні
Мови програмування	Усі рівні
Об'єктно-орієнтоване програмування	Усі рівні
Парадигми програмування (імперативне програмування, об'єктно-орієнтоване програмування, логічне програмування, функціональне програмування)	Усі рівні
Паралельні та розподілені обчислення	Усі рівні

г) В області технологій та процесів розробки ПЗ

Розробка програмного забезпечення на базі сучасних програмних платформ	Усі рівні
Технології програмування	Усі рівні
Аналіз вимог до ПЗ	Усі рівні
Проектування архітектури ПЗ	Усі рівні
Шаблони проектування ПЗ	Усі рівні
Розробка ВЕБ-застосунів	Усі рівні
Розробка клієнт-серверних застосунів	Усі рівні
Патерни проектування корпоративних застосунів	Усі рівні
Тестування ПЗ: принципи, рівні, метрики, техніки тестування	Усі рівні
Види тестування (функціональне, нефункціональні, приймальне, регресійне, установочне, навантажувальне тестування, конфігураційне, продуктивності тощо)	Усі рівні
Автоматизація тестування	Усі рівні
Моделі та процеси життєвого циклу ПЗ	Усі рівні
Сучасні методології розробки ПЗ	Усі рівні

д) В області обробки даних

Основи сучасних систем управління базами даних	Усі рівні
Теорія та проектування баз даних	Усі рівні
Системи зберігання і аналізу баз даних	Усі рівні
Аналіз даних Data Mining	Усі рівні

е) В області технічної підготовки

Архітектура, будова та функціонування обчислювальних систем	Усі рівні
Комунікаційне устаткування	Усі рівні
Мережеві протоколи	Усі рівні
Комп'ютерні мережі	Усі рівні
Адміністрування ПЗ	Усі рівні
Основи сучасних операційних систем	Усі рівні

ж) Надпрофесійні знання, що відносяться до загальної виробничої культури:

Українська мова і культура мовлення	Усі рівні
Правила ділового листування	Усі рівні
Англійська мова (читання і розуміння технічної літератури)	Усі рівні
Навички комунікації	Усі рівні

6 Відомості про організації-розробників професійного стандарту

5.1.Робоча група у складі

Ковалюк Т.В.	К.т.н. Доцент кафедри АСОІУ НТУУ "КПІ", учений секретар НМК з галузі знань "Інформатика та обчислювальна техніка" НМР МОН України
Орехов О.А.	К.ф.-м.н. Заступник директора Інституту новітніх технологій Національного авіаційного університету
Сирота О.П.	К.т.н. Директор з розвитку персоналу ТОВ «ЕПАМ СИСТЕМЗ»

5.2.Найменування організацій – розробників

1.	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
2.	Товариство з обмеженою відповідальністю «ЕПАМ СИСТЕМЗ»
3.	Інститут новітніх технологій Національного авіаційного університету

7 Посилання

1. Профессиональный стандарт «Программист». Приказ Министерства труда и социальной защиты Российской Федерации от «18» ноября 2013 г. №679н
2. ГОСТ Р ИСО/МЭК 12207-2010 Информационная технология. Системная и программная инженерия. Процессы жизненного цикла программных средств
3. ГОСТ Р ИСО/МЭК 15288-2005 Информационная технология. Системная инженерия. Процессы жизненного цикла систем.
4. Державний класифікатор професій ДК 003:2010

5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. Постанова КМУ від 23 листопада 2011р. №1341.
6. Про затвердження Програми розвитку сфери інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. Постанова КМУ від _____ 2013р. №_____
7. Постанова КМУ № 839 від 20 червня 2007 р. «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста»
8. Наказ МОН України № 604 від 13.07.2007р. «Про порядок введення в дію переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста»
9. Постанова КМУ №1719 від 13.12.2006р. «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра»
10. Наказ МОН України №58 від 27.01.2007р. «Про порядок введення в дію переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра»
11. Постанова КМУ №787 від 27.08.2010р. «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра».
12. Наказ МОН України №1067 від 09.11.2010р. «Про введення в дію переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра».
13. P. Bourque and R.E. Fairley, eds., Guide to the Software Engineering Body of Knowledge, Version 3.0, IEEE Computer Society, 2014; www.swebok.org